

УДК 331.56

DOI: <https://doi.org/10.31651/2076-5843-2021-4-124-132>

ЖУРБА Інна Олександрівна¹

кандидат економічних наук, доцент,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2461-0789>
e-mail: i.zhurba@chdtu.edu.ua

ТЕРНОВА Людмила Юріївна¹

кандидат економічних наук,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3395-4025>
e-mail: ternova21@gmail.com

ЯКУШЕВ Олександр Володимирович¹

кандидат економічних наук, доцент,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0699-1795>
aleksandro@i.ua

ГУБАР Олександра Євгенівна¹

кандидат економічних наук, доцент,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4051-616X>
sash_@ukr.net

¹ Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси, Україна

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ БЕЗРОБІТНИХ УЧАСНИКІВ АТО/ООС В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ

Статтю присвячено аналізу соціального захисту безробітних учасників АТО/ООС в контексті діяльності Державної служби зайнятості України. Для реалізації поставленої мети використано системний підхід, деталізації, класифікації та систематизації статистичного та порівняльного аналізу – під час проведення оцінки динаміки загальних показників; табличний метод – для відображення аналітичної інформації; підкріплення окремих теоретичних і практичних положень дослідження. Досягнення поставленої мети здійснено за допомогою виконання наступних завдань: досліджено категорії «соціальний захист», «соціальний захист безробітних», «соціальний захист безробітних учасників АТО/ООС»; вивчення та оцінки законодавчого регулювання соціального захисту безробітних учасників АТО/ООС; визначення головних проблем працевлаштування учасників АТО/ООС. Наукова новизна дослідження полягає у представленні принципів удосконалення соціального захисту учасників АТО/ООС. Практична значимість дослідження визначається можливістю використання представлених досліджень у діяльності Комунального закладу «Обласний ресурсний центр з питань допомоги учасникам антитерористичної операції та внутрішньо переміщеним особам» та Кіровоградського обласного центру зайнятості.

Ключові слова: соціальний захист, Державна служба зайнятості, безробітні, військовослужбовці, учасники АТО/ООС, «Антитерористична Операція», «Операція Об'єднаних Сил».

Постановка проблеми. Російська збройна агресія проти України триває вже більше семи років. Згідно з даними Організації Об'єднаних Націй, кількість жертв на сході України складає 13 тисяч, з них чверть – цивільні особи, ще понад 30 тисяч – поранені. Участь у бойових діях АТО/ООС (офіційною назвою української військової операції на Сході України була «Антитерористична Операція» (АТО) з 2014 р. по 2018 р., і «Операція Об'єднаних Сил» (ООС) з 2018 р.) взяли близько 400 тисяч чоловіків і жінок, які повернулися у свої рідні міста та села по всій країні [1]. Вони уособлюють соціальні зміни, які відбуваються в Україні з початку збройного конфлікту на Сході. Українське суспільство та влада повинні, з одного боку, знайти місце для цих колишніх військових та їх досвіду, а з іншого – потрібно сприймати ветеранів як важливу політичну групу впливу.

Україна повинна одночасно проводити внутрішні реформи та вести боротьбу з дестабілізаційним впливом Росії. Громадському суспільству та політичній владі потрібно активізувати свої зусилля, щоб розробити та втілити комплексну політику соціального захисту учасників АТО/ООС. Суспільні взаємовідносини у сфері соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей регулюють понад сто нормативно-правових актів. Попри це, система соціального захисту учасників бойових дій на сьогодні залишається недостатньо врегульованою. Важливість цього питання для країни є занадто високою, щоб залишати його без уваги.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток проблематики соціального захисту зробили вітчизняні вчені-економісти, зокрема Н. Абакумова, Н. Борецька, В. Бех, В. Геєць, І. Григ, В. Гетьман, О. Гупал, Н. Дем'яненко, К. Дідківська, О. Длугопольський, Ю. Килимник, Е. Костіна, Р. Корнюшина, Е. Лібанова, М. Лукашевич, Г. Назарова, І. Рудкевич, І. Сирота, Т. Семигіна, С. Сіденко, П. Шевчук та ін. Автори розв'язували, зокрема, завдання теоретичного та методологічного характеру надання соціальних послуг, який «характерний» для вітчизняної теорії соціальної роботи. Серед сучасних українських дослідників соціальних послуг В. Ніколаєвський досліджує ринок послуг і якість життя у великому місті, А. Андрющенко визначає місце послуг у системі соціального захисту населення, Р. Шейко вивчає систему надання соціальних послуг на місцевому рівні, С. Вакуленко розробляє шляхи реформування системи надання послуг в сучасному суспільстві [2, с. 371].

Виокремлюють питання ефективності соціальної роботи у своїх роботах Є. Холостова, П. Павленок, В. Колков, Є. Комарова, В. Попов та ін. Зокрема, С. Григор'єв, Л. Гусякова, Ю. Растова у своїх роботах розглядали питання формування у людини соціальної активності та бажання брати активну участь у здоланні своєї власної проблеми, яка в межах вітакультурної моделі соціальної роботи вимагає «активізації життєвих сил людини» [3; 4]. Надання соціальних послуг у соціальній сфері слушно зазначені вчені розглядають як специфічний вид соціальної взаємодії між людьми, який спрямований на задоволення потреб споживачів, розвиток їхніх життєвих сил [5; 6; 7; 8].

Такі науковці як А. Фурманов, І. Ревасевич, О. Шаюк досліджують у своїх працях розвиток «індивідуальної і соціальної суб'єктності» та «найвищі форми психокультури», а також гармонізацію суспільних відносин [7; 1]. Водночас, у вітчизняній науці не представлені теоретичні та практичні розробки питання та проблем щодо змістовлення соціального захисту безробітних учасників АТО/ООС у сфері зайнятості. Окремо стоїть питання необхідності поглиблення теоретико-методологічних напрацювань, спрямованих на вирішення проблеми соціального захисту учасників АТО/ООС.

Метою статті є аналіз сучасного стану соціального захисту безробітних учасників АТО/ООС у сфері зайнятості й визначення пріоритетів державного впливу на поступальний розвиток цієї сфери. Досягнення поставленої мети здійснено за допомогою виконання таких завдань: дослідження категорії «соціальний захист безробітних учасників АТО/ООС»; визначення основних перешкод реінтеграції учасників АТО/ООС, зокрема труднощі їх працевлаштування; представленні принципів удосконалення соціального захисту учасників АТО/ООС в контексті діяльності Державної служби зайнятості.

Викладення основного матеріалу дослідження. Розкриття та тлумачення поняття «соціальний захист» є досить дискусійним і неоднозначним серед науковців. Наявні дослідження, які присвячені системі соціального захисту населення, або не містять визначення об'єкта, вважаючи його загальновідомим, або ж дають одне чи кілька визначень без обґрунтування доцільності їх вживання. На наш погляд, такий підхід до проведення досліджень є вимушеним з огляду на новизну категорії «соціальний захист населення» та є першопричиною неефективної соціальної політики [9].

Вважаємо, що найбільш актуальним дослідницьким і практичним підходом до тлумачення соціального захисту є визначення його як системи заходів правового, соціально-економічного та організаційного характеру, що гарантується і реалізовується державою для забезпечення гідного життя, тобто матеріальної забезпеченості на рівні стандартів сучасного розвитку суспільства і вільного розвитку людини [10]. Система соціального захисту в широкому сенсі – це система правових, соціально-економічних і політичних гарантій, які представляють умови для забезпечення засобів існування: працездатним громадянам – за рахунок особистого трудового вкладу, економічної самостійності та підприємництва; соціально вразливим верствам – за рахунок держави, але не нижче встановленого законом прожиткового мінімуму.

Соціальний захист – це, з одного боку, функціональна система, тобто система напрямів, за якими вона здійснюється, а з іншого – інституційна система, тобто система інститутів, які її забезпечують (державна, профспілки та інші громадські організації).

В Україні соціальний захист громадян здійснюється в таких організаційно-правових формах: державне соціальне страхування робітників і службовців, прирівняних до них осіб та їх сімей; соціальне страхування; додаткові форми соціального страхування за рахунок коштів окремих підприємств, фондів, творчих спілок. Найважливішим видом соціального захисту є пенсії (за віком, через інвалідність, за вислугу років, у разі втрати годувальника) і допомоги (через тимчасову непрацездатність, за вагітністю і пологами, на дітей малозабезпечених сімей, багатодітних і одиноких матерів, на оплату проїзду в санаторії тощо).

Проаналізувавши та узагальнивши дослідження науковців щодо питання соціальної роботи у сфері зайнятості ми прийшли до висновку, що головна мета соціальної роботи у сфері зайнятості – це постійне дослідження проблем зайнятості населення в Україні, розробка можливих шляхів їх вирішення, а також здійснення соціальної допомоги і соціального захисту у сфері зайнятості найменш захищених та неконкурентоспроможних на ринку праці категорій населення. Соціальна робота у сфері зайнятості – це невід’ємна сторона соціального захисту різних соціальних груп і категорій населення. Вона, своєю чергою, має особливі форми, методи роботи, соціальні технології, сфери соціального впливу.

Науковці до сучасних пріоритетів вдосконалення системи соціального захисту безробітних в Україні відносять: удосконалення нормативно-правової бази у сфері зайнятості населення та у сфері соціального захисту безробітних на страхових засадах; надання соціальних послуг та матеріального забезпечення безробітним за рахунок коштів Фонду загальнообов’язкового державного соціального страхування на випадок безробіття; створення стабільних фінансових засад соціального захисту населення від безробіття, зміцнення інституційної спроможності державної служби зайнятості та Фонду загальнообов’язкового державного соціального страхування на випадок безробіття [10].

Питання соціального захисту учасників бойових дій регламентуються Законом України «Про статус ветеранів війни та гарантій їх соціального захисту» №45 від 22.10.1993, спрямованим на захист учасників бойових дій шляхом: встановлення правового статусу учасників бойових дій; забезпечення належних умов для підтримки здоров’я; надання пільг, переваг та соціальних гарантій; формування в суспільстві шанобливого ставлення до них [11]. Законом визначені базові права, пільги та гарантії для учасників бойових дій, але не прописані відповідні механізми та порядки реалізації цих прав, що ускладнює їх використання.

Значна увага державних структур приділяється наданню учасникам бойових дій пільг, переваг і соціальних гарантій. На сьогодні система пільг налічує близько 50 видів. Разом із тим передбачені пільги, переваги і соціальні гарантії здебільшого мають компенсаторне, а не мотивуюче спрямування та не забезпечують гідного рівня життя учасників бойових дій. Щодо надання соціальних, медичних, психологічних, адаптаційних, реабілітаційних та інших послуг у звіті місії ВООЗ та Міжнародного товариства фізичної та реабілітаційної медицини «Оцінювання системи реабілітації в Україні» зазначено: 1) законодавчі та підзаконні акти в Україні є фрагментарними; 2) недостатнім є рівень координації між уповноваженими центральними органами виконавчої влади та організаціями, що надають послуги з адаптації і реабілітації; 3) відсутня цілісна система реадaptaційних послуг, яка буде покривати всі фази та рівні надання допомоги, реадaptaційні послуги недоступні багатьом особам, які їх потребують; 4) зазначені послуги традиційно надаються санаторно-курортними закладами; 5) кадрове забезпечення не досягає світових та європейських стандартів [12].

У працевлаштуванні внутрішньо переміщених осіб (ВПО), учасників антитерористичної операції (АТО) та операції об’єднаних сил (ООС) Служба зайнятості керується Конституцією та законами України, постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України та Міністерства соціальної політики України, рішеннями правління Фонду загальнообов’язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Положенням про державну службу зайнятості, іншими нормативно-правовими актами.

Згідно з даними, наведеними в табл. 1, кількість зареєстрованих безробітних Кіровоградської області з числа військовослужбовців, які брали участь в антитерористичній

операції у 2020 році склало 486 осіб, що на 35 осіб (13,8%) менше, ніж у 2017 році. Частка жінок серед безробітних складала 3% (14 осіб) вона збільшилась за останні чотири роки на 10 осіб (16,7%).

Таблиця 1 – Кількість зареєстрованих безробітних Кіровоградської області з числа військовослужбовців, які брали участь в антитерористичній операції, станом на 31.12 кожного року

№	Показник	Роки			
		2017	2018	2019	2020
1	Усього осіб, з них	521	409	427	486
2	жінки	4	13	12	14
	<i>із гр.1 за освітнім рівнем:</i>				
3	повна вища	75	65	65	62
4	Питома частка від гр.1 (у %)	14,4	15,9	15,2	12,8
5	базова та неповна вища	67	94	73	91
6	Питома частка від гр.1 (у %)	12,9	23,0	17,1	18,7
7	професійно-технічна	238	162	173	207
8	Питома частка від гр.1 (у %)	45,7	39,6	40,5	42,6
9	повна загальна середня	116	68	90	101
10	Питома частка від гр.1 (у %)	22,3	16,6	21,1	20,8
11	початкова та базова загальна середня	25	20	26	25
12	Питома частка від гр.1 (у %)	4,8	4,9	6,1	5,1
	<i>із гр.1 за віковими групами</i>				
13	15-24 років	102	57	70	71
14	Питома частка від гр.1 (у %)	19,6	13,9	16,4	14,6
15	25-29 років	117	82	99	109
16	Питома частка від гр.1 (у %)	22,5	20,1	23,2	22,4
17	30-34 років	92	71	73	88
18	Питома частка від гр.1 (у %)	17,7	17,4	17,1	18,1
19	35-44 років	145	111	105	119
20	Питома частка від гр.1 (у %)	27,8	27,2	24,6	24,5
21	45-54 років	61	82	68	86
22	Питома частка від гр.1 (у %)	11,7	20,1	15,9	17,7

Джерело: складено авторами на основі даних Кіровоградського обласного центру зайнятості

Проаналізуємо розподіл за освітою безробітних з числа військовослужбовців, які брали участь в АТО (ООС). У 2017 році найбільша питома частка безробітних була з професійно-технічною освітою – 45,7% (238 осіб), яка за останні чотири роки скоротилася на 13,0%. Наступною є група осіб з повною загальною середньою освітою (20,8%) – 101 особа, чисельність якої за останні чотири роки скоротилася на 12,9 відсоткових пункти.

У 2017 р. число безробітних з числа військовослужбовців, які брали участь в АТО (ООС) з базовою та неповною вищою освітою складало 67 осіб (12,9 % від загального числа безробітних), і за останні чотири роки їх чисельність зросла до 91 осіб (тобто на 35,8%). Досить високою залишається серед безробітних частка осіб з повною вищою освітою 14,4% (75 осіб) у 2017 році і 12,8% (62 особи) у 2020 році, скорочення склало лише 17,3% (13 осіб). За останні чотири роки майже не змінилося число безробітних із початковою та базовою загальною середньою освітою і у 2020 році склало 25 осіб (5,1%).

Аналіз структури безробітних із числа військовослужбовців, які брали участь в АТО/ООС, за віковими групами показав, що найбільша питома частка безробітних віком 35-44 років – 24,5% (119 осіб), що на 3,3% менше в порівнянні з 2017 роком (26 осіб). 22,4% складає питома частка безробітних віком 25-29 років, скорочення за останні чотири роки склало 6,8%, тобто 8 осіб. Число безробітних віком 30-34 років у 2020 році – 88 осіб (18,1%). У порівнянні з 2017 роком це число скоротилося на 4,4 відсотки (4 особи). Звертає увагу збільшення числа безробітних вікової групи 45-54 років – із 61 особи у 2017 році до 86 осіб у 2020 р., тобто на 40,9%. Чисельність безробітних віком 15-24 років за останні чотири роки скоротилася на 30,4% і склала 71 особу.

Оцінку надання послуг Державною службою зайнятості особам із числа військовослужбовців АТО/ООС представлено в таблицях 2 і 3.

Таблиця 2 – Інформація щодо надання послуг Державної служби зайнятості особам із числа військовослужбовців, які брали участь в антитерористичній операції (операції об'єднаних сил) у січні-жовтні 2020 року

№	Показники	Україна	Кіровоградська область
1	Отримували послуги	23915	1224
2	з них, мали статус безробітного	21116	1031
3	Всього отримали роботу	5285	239
4	Проходили професійне навчання	94,6	38
5	Всього брали участь у громадських роботах та інших роботах тимчасового характеру	401	50
6	Отримують допомогу по безробіттю	7723	402

Джерело: [13; 14].

Таблиця 3 – Інформація щодо надання послуг Державною службою зайнятості Кіровоградської області безробітним із числа військовослужбовців, які брали участь в антитерористичній операції (ООС) за січень – грудень 2017-2020 років

№	Показники	Роки			
		2017	2018	2019	2020
1	Мали статус безробітного, осіб	2370	1238	1164	1186
2	мали право на отримання допомоги по безробіттю	2189	1116	1096	1147
3	Чисельність працевлаштованих (у т.ч. самостійно та шляхом укладання цивільно-правових угод)	599	307	324	266
4	із них, за направленням ДСЗ	497	242	255	177
5	шляхом виплати допомоги по безробіттю одноразово	23	10	10	2
6	за рахунок виплати компенсації роботодавцю у розмірі ЄВ	3	2	4	1
7	Отримували профорієнтаційні послуги	2218	1147	1120	1056
8	Проходили профнавчання	172	73	86	39
9	Працевлаштовані після проходження професійного навчання	153	65	81	35
10	Рівень працевлаштування після закінчення профнавчання (включаючи осіб, що закінчили навчання в попередні періоди та самостійно працевлаштованих), %	95,0	95,6	98,8	94,6
11	Отримують допомогу по безробіттю	428	383	387	452
12	середній розмір допомоги по безробіттю, грн.	3666	4838	5489	6471

Джерело: складено авторами на основі даних Кіровоградського обласного центру зайнятості

Згідно з даними Кіровоградського центру зайнятості, у 2020 році мали статус безробітного з числа військовослужбовців, які брали участь в антитерористичній операції (ООС), – 1186 осіб, що на 1184 осіб менше у порівнянні з 2017 роком. Число безробітних, які мали право на отримання допомоги по безробіттю, за останні чотири роки скоротилося на 47,6 % і склало 1147 осіб. Чисельність працевлаштованих серед учасників АТО/ООС у 2020 році – 266 осіб, що на 55,6% або на 333 осіб менше в порівнянні з 2017 роком. Із них за направленням ДСЗ – 117 осіб.

У 2020 році виплатою допомоги по безробіттю в Кіровоградській області скористалося 2 безробітних з числа учасників АТО/ООС, що на 21 особу (91,3%) менше у порівнянні з 2017 роком. 1056 осіб у 2020 році отримували профорієнтаційні послуги, що на 1162 особи менше в порівнянні з 2017 роком. У 2017 році профнавчання пройшло 172 осіб учасників АТО/ООС, а у 2020 році це число скоротилося на 77,33% і склало 39 осіб. Число працевлаштованих після проходження професійного навчання серед безробітних учасників АТО/ООС у 2020 році складало 35 осіб, що на 77,12% менше в порівнянні з 2017 роком. Рівень працевлаштування за останні чотири роки був майже незмінним і складав в середньому 95 відсотків. За останні чотири роки зросло число безробітних, які отримують допомогу по безробіттю, з 428 до 452 осіб. Також зріс середній розмір допомоги по безробіттю, який складав у 2020 році 6471 грн.

Проаналізувавши дані таблиць 1, 2, 3 та проконсультувавшись із працівниками Кіровоградського обласного центру зайнятості ми прийшли до висновку, що не всі шукачі роботи учасники АТО/ООС, які не мають відповідної освіти, погоджуються проходити навчання за іншими професіями. Ваучером, який уповноважена видавати служба зайнятості, можуть скористатися особи вікової категорії «45+», страховий стаж яких перевищує 15 років, а також представники окремих пільгових груп населення без обмежень у віці. Це – вимушені переселенці, демобілізовані учасники АТО серед інвалідів, демобілізовані з військової служби (окрім військовиків строкової служби), які не набули права на пенсію. Ваучери видають для підвищення рівня конкурентоспроможності на ринку праці. Слід зазначити, що особи, визнані у визначеному законодавством порядку безробітними, скористатися ваучером не можуть. Для них передбачені інші програми професійного навчання, перенавчання та підвищення кваліфікації за скеруванням служби зайнятості. Навчання здійснюють заклади професійної (професійно-технічної) й вищої освіти, підприємства, установи та організації, які мають ліцензію на освітню діяльність, за затвердженням Мінсоцполітики переліком професій, спеціальностей, для навчання за якими може видаватися ваучер. Кар'єрні радники допомагають визначити конкурентні переваги.

Учасники АТО/ООС мають можливість започаткувати власний бізнес. ДСЗ учасникам АТО/ООС, які звертаються і шукають роботу, надають консультаційну, методичну та юридичну допомогу з питань організації власної справи. Пропонують взяти участь у семінарі для підприємців-початківців «Як розпочати свій бізнес?». Кар'єрні радники ДСЗ намагаються знайти індивідуальний підхід, допомогти усвідомити людині сильні особистісні якості, самостійно визначати власні конкурентні переваги, зокрема здібності, навички. Головні проблеми працевлаштування учасників бойових дій – це передусім, психологічна неготовність приступити до роботи в найкоротший термін, професійна невизначеність і тривала перерва за цивільним фахом [15]. А вимоги роботодавців до рівня знань, досвіду претендентів на вакансії постійно зростають. Також актуальним залишається рівень заробітної плати, які пропонують працедавці.

Згідно з матеріалами соціологічного дослідження перед залученням до виконання бойових завдань на сході України більшість ветеранів (74%) працювали за наймом [16]. Шість (6%) відсотків респондентів були самозайнятими, 4% – приватними підприємцями. Частка професійних військових становила 4%. Ще 4% відповіли, що до мобілізації вони були тимчасово безробітними, але активно шукали роботу Після повернення статус зайнятості ветеранів змінився лише незначною мірою: кількість респондентів, які працювали за наймом, зменшилася до 67%, а частка зареєстрованих приватних підприємців зменшилася до 3%. Водночас кількість самозайнятих та професійних військових зросла до 8% та 6% відповідно. Частка безробітних ветеранів дещо збільшилася: 5% не мали роботи, але шукали її, 1% вели домашнє господарство. Кількість пенсіонерів зросла з 1% до 4%. Міські поселення зазвичай характеризуються вищим рівнем зайнятості порівняно із сільською місцевістю [17; 18].

Окрім цього, результати соціологічного опитування продемонстрували, що після завершення проходження військової служби ветерани активно шукають роботу. Дані демонструють, що ветеранки частіше працювали за наймом після повернення, ніж ветерани-чоловіки (75% проти 67%) [16; 19]. Більше ніж половина (54%) ветеранів повернулися до установ та організацій, де вони працювали до військової служби. Чоловіки-ветерани (55%) частіше поверталися на попереднє місце роботи, ніж жінки-ветеранки (41%).

Основними причинами неповернення на свої попередні місця роботи учасники АТО/ООС зазначали: зміну світогляду; важко виконувати завдання, пов'язані зі спілкуванням з іншими людьми, погіршення стосунків з колегами; за ними не були збережені місця роботи та посади; бувають випадки, коли людину, яка демобілізувалася, звільняли без завчасного попередження; можливості працевлаштування ветеранів часто обмежені через поганий стан здоров'я та хронічні захворювання; низька заробітна плата за наявними вакансіями; відсутність вакансій, які б відповідали кваліфікації ветеранів; відсутність вакансій загалом; невідповідне розташування місця роботи та дискримінація через статус ветерана [16; 20].

Безробітні ветерани зазначали, що потребують підтримки в пошуку роботи, зокрема: перекваліфікації, підтримку у відкритті власної справи, отриманні інформації про ярмарки вакансій та запрошення на них. Безробітні учасники АТО/ООС хотіли б пройти мовні курси, IT-курси та курси водіння. Доречним, із погляду ветеранів, є впровадження державних програм, які сприяли б працевлаштуванню ветеранів. Ветерани висловили зацікавленість в участі у відкритих програмах сприяння працевлаштуванню, які не вимагають перебування на обліку в службі зайнятості. Учасники АТО/ООС зазначали, що пропозиції, які надходять від Державного центру зайнятості, доволі часто не відповідають кваліфікації та освітньому рівню ветеранів. Водночас курси перекваліфікації, пропонувані державними установами, які можуть зацікавити ветеранів, не проводяться регулярно або перебувають на етапі розробки без визначення дати початку.

Висновки. Отже, дослідження показало, що систему соціального захисту учасників АТО/ООС в Україні доцільно вдосконалювати на основі таких принципів: поєднання особистих інтересів військовослужбовців з інтересами держави при взаємній відповідальності; співвідношення необхідного рівня соціальної захищеності з реальними можливостями її забезпечення; обов'язкового включення до сфери дії норм соціального захисту членів сімей військовослужбовців, ветеранів війни, військової служби, учасників бойових дій та інвалідів війни; створення найбільш сприятливих умов для роботи державних органів щодо забезпечення соціальних прав військовослужбовців та членів їх сімей; створення законних (легітимних) механізмів і форм реалізації державної соціальної політики у військовій сфері.

Список використаних джерел

1. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Report on the human rights situation in Ukraine 16 November 2019 to 15 February 2020. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/29thReportUkraine_EN.pdf (дата звернення: 12.08.2021).
2. Соціальна робота у сфері зайнятості населення. За ред. В. Харабет, А. Андрющенко, В. Ніколаєвського. Маріуполь: Новий світ, 2012. 568 с.
3. Григорьев С. И. Социология для социальной работы. Москва: Магистр-Пресс. 2002. 164 с.
4. Гулякова Л. Г. Основы виталистской теории социальной работы. Москва: Русаки, 2010. 306 с.
5. Ревасевич І. С. Психокультурна взаємодія людини та економіки. *Психологія і суспільство*. 2008. №3. С. 56–62.
6. Фурман А. В. Психокультура української ментальності. 2-е наук. вид. Тернопіль: НДІ МЕВО, 2011. 168 с.
7. Фурман А. В., Ревасевич І. С. Програма авторського курсу «Психокультура інноваційних соціосистем». *Психологія і суспільство*. 2004. №4. С. 221–235.
8. Шаюк О. Я. Психологічні особливості формування професійної толерантності у майбутніх економістів: дис. ... канд. психол. наук.: 19.00.07. Тернопіль, 2011. 216 с.
9. Захарова О.В. Умови повернення трудових мігрантів в Україну. *Зб. наук. праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. Черкаси, 2019. Вип. 55. С. 15–23.
10. Офіційний сайт Дніпропетровської обласної організації профспілки працівників охорони здоров'я. URL: <https://obkom.dp.ua/documents/socialniy-zahist/> (дата звернення: 12.08.2021).
11. Про статус ветеранів війни та гарантій їх соціального захисту. Закон України №3551-ХІІ від 22.10.1993 (редакція від 01.08.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 12.08.2021).
12. Оцінювання системи реабілітації в Україні: основні висновки. Грудень 2015 р. <https://physrehab.org.ua/wp-content/uploads/docs/Assessment%20of%20the%20Rehabilitation%20System%20in%20Ukraine.%20Summary%20rstr%20UKR.pdf> (дата звернення: 12.08.2021).
13. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата

звернення: 12.08.2021).

14. Офіційний сайт Кіровоградського обласного центру зайнятості. URL: <https://kid.dcz.gov.ua/> (дата звернення: 12.08.2021).

15. Глевацька Н. М. Дослідження динаміки безробіття у Кіровоградській області та розробка шляхів його зниження. *Вчені записки університету «КРОК»*. 2018. №4(52). С.110–117.

16. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за 2018 рік. URL: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Reytingova-otsinka-za-2018-rikprezentatsiyni-materiali.pdf> (дата звернення: 12.08.2021).

17. Статистичний щорічник України за 2019 рік. За ред. І.С. Вернера. Київ: Державна служба статистики України, 2020. 465 с.

18. Проданова Л.В., Буряк С.В., Якушев О.В. Теоретико-методологічні основи визначення та оцінки концентрації ресурсів територій в умовах розбудови інтеграційних процесів. *Вісник Черкаського університету. Серія: Економічні науки*. 2020. Вип. №2. С.169–178.

19. Зайнятість населення за статтю, типом місцевості та віковими групами у 2019 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rp/eans/eans_u/arch_znsmv_u.htm (дата звернення: 12.08.2021).

20. Кодекс законів про працю України. Закон України № 322-VIII від 10.12.1971 (редакція від 05.08.2021). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 12.08.2021).

References

1. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2020). Report on the human rights situation in Ukraine 16 November 2019 to 15 February 2020. Available at: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/29thReportUkraine_EN.pdf (Accessed: 12 Aug 2021).

2. Kharabet V., Andriushchenko A., Nikolaievskiy V. (2012). Social work in the field of employment. Mariupol: Novyi svit. 568 p. (in Ukr).

3. Grigoryev S. (2002). Sociology for social work. Moskva: Magistr-Press. 164 p. (in Rus).

4. Guslyakova L. (2010). Fundamentals of vitalist theory of social work. Moskva: Rusaki, 306 p. (in Rus).

5. Revasevich I. (2008). Psychocultural interaction of man and economy. *Psykholohiia i suspilstvo [Psychology and society]*, 3, 56–62.

6. Furman A. (2011). Psychoculture of the Ukrainian mentality. 2 ed. Ternopil: NDI MEVO. 168 p.

7. Furman A., Revasevich I. (2004). The program of the author's course "Psychoculture of innovative social systems". *Psykholohiia i suspilstvo [Psychology and society]*, 4, 221–235.

8. Shayuk O. (2011). Psychological features of the formation of professional tolerance in future economists: dys. ... kand. psykhol. nauk.: 19.00.07. Ternopil. 216 p.

9. Zakharova O. (2019). Conditions for the return of migrant workers to Ukraine. *Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnogo tekhnolohichnogo universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky [Collection of scientific works of Cherkasy State Technological University. Series: Economic Sciences]*, 55, 15–23.

10. Dnipropetrovsk regional organization of the trade union of health care workers (2021). Official site. Available at: <https://obkom.dp.ua/documents/socialniy-zahist/> (Accessed: 12 Aug 2021).

11. Verkhovna Rada of Ukraine (2021). On the status of war veterans and guarantees of their social protection. Law of Ukraine №3551-XII of October 22, 1993 (as amended on August 1, 2021). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (Accessed: 12 Aug 2021).

12. Ukrainian Association of Physical Therapy (2015). Evaluation of the rehabilitation system in Ukraine: main conclusions. Available at: <https://physrehab.org.ua/wp-content/uploads/docs/Assessment%20of%20the%20Rehabilitation%20System%20in%20Ukraine.%20Summary%20rstr%20UKR.pdf> (Accessed: 12 Aug 2021).

13. State Statistics Service of Ukraine (2021). Official site. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed: 12 Aug 2021).

14. Kirovohrad Regional Employment Center (2021). Official site. Available at: <https://kid.dcz.gov.ua/> (Accessed: 12 Aug 2021).

15. Hlevatska N. (2018). Research of unemployment dynamics in Kirovohrad region and development of ways to reduce it. *Vcheni zapysky universytetu «KROK» [Scientific notes of KROK University]*, 4(52), 110–117.

16. Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine (2019). Monitoring of socio-economic development of regions in 2018. Available at: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Reytingova-otsinka-za-2018-rikprezentatsiyni-materiali.pdf> (Accessed: 12 Aug 2021).

17. State Statistics Service of Ukraine (2020). Statistical Yearbook of Ukraine for 2019 / red. I. Verner. Kyiv: DSSU. 465 p. (in Ukr).

18. Prodanova L., Buriak Ye., Yakushev O. (2020). Theoretical and methodological bases of determining and estimating the concentration of resources of territories in the conditions of development of integration processes. *Visnyk Cherkas'koho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky [Bulletin of Cherkasy University. Series: Economic Sciences]*, 2, 169–178.

19. State Statistics Service of Ukraine (2020). Employment by sex, type of area and age groups in 2019. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rp/eans/eans_u/arch_znsmv_u.htm (Accessed: 12 Aug 2021).

20. Verkhovna Rada of Ukraine. (2021). Law of Ukraine № 322-VIII of December 10, 1971 (edition of August 5, 2021). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (Accessed: 12 Aug 2021).

ZHURBA Inna¹
PhD (Economics), Associate Professor

TERNOVA Liudmyla¹
PhD (Economics)

YAKUSHEV Oleksandr¹
PhD (Economics), Associate Professor

GUBAR Oleksandra¹
PhD (Economics), Associate Professor

¹ Cherkasy State Technological University, Cherkasy, Ukraine

SOCIAL PROTECTION OF UNEMPLOYED ATO/OOS PARTICIPANTS IN THE CONTEXT OF ACTIVITIES OF THE STATE EMPLOYMENT SERVICE OF UKRAINE

Introduction. *The article is devoted to the study of social protection of unemployed participants of the ATO/OOS in the context of the State Employment Service of Ukraine. The achievement of this goal was achieved by performing the following tasks: research of the categories «social protection», «social protection of the unemployed», «social protection of unemployed members of the ATO/OOS»; study and assessment of legislative regulation of social protection of unemployed participants of the ATO/OOS; identification of the main problems of employment of ATO/OOS participants.*

Purpose. *There is a study of the state of social protection of unemployed members of the ATO/OOS in the field of employment in Ukraine and the definition of priorities of state influence on the progressive development of this area. The achievement of this goal was achieved by performing the following tasks: research of the category «social protection of unemployed participants of the ATO/OOS» in the field of employment; identification of the main obstacles to the reintegration of ATO/OOS participants, in particular the difficulties of their employment; development of proposals to improve the system of social protection of unemployed members of the ATO/OOS in the context of the State Employment Service.*

Results. *Social protection is, on the one hand, a functional system, a system of directions in which it is carried out, and, on the other - institutional, a system of institutions that provide it (the state, trade unions and other public organizations). The system of social protection of combatants today remains insufficiently regulated. Issues of social protection of combatants are regulated by the Law of Ukraine "On the Status of War Veterans and Guarantees of Their Social Protection", aimed at protecting combatants by: establishing the legal status of combatants; providing appropriate conditions for maintaining good health; providing benefits, advantages and social guarantees; formation of a respectful attitude to them in society. The main reasons for not returning to their previous jobs ATO/OOS participants noted: change in worldview; difficult to perform tasks related to communication with other people, due to the fact that they feel the deterioration of relations with colleagues; they did not retain jobs and positions; there are cases when a demobilized person was released without prior notice; Veterans' employment opportunities are often limited due to poor health and chronic diseases; low wages for available vacancies; lack of vacancies that would correspond to the qualifications of veterans; lack of vacancies in general; inappropriate workplace location and discrimination due to veteran status.*

Originality. *The practical significance of the study is determined by the possibility of using the presented solution in the activities of the Municipal Resource Center for Assistance to Anti-Terrorist Operation Participants and Internally Displaced Persons and the Kirovohrad Regional Employment Center.*

Conclusion. *The system of social protection of ATO/OOS participants in Ukraine should be improved on the basis of the following principles: combination of personal interests of servicemen with interests of the state under mutual responsibility; the required level of social protection with real opportunities to ensure it; mandatory inclusion in the scope of normal protection of family members of servicemen, war veterans, military service, combatants and war invalids; creation of the most favorable conditions for the work of state bodies to ensure the social rights of servicemen and members of their families.*

Key words: *social protection, State Employment Service, unemployed, servicemen, anti-terrorist operation / environmental protection participants, "Anti-Terrorist Operation", "Joint Forces Operation".*

Одержано редакцією: 04.10.2021
Прийнято до публікації: 05.12.2021